

SEMNIIFICAȚIA VALORICĂ A SĂNĂTĂȚII ÎN CULTURA ROMÂNEASCĂ

Dr. Andreea Abăitancei
Medic primar MF, Brașov

Preocupați mai mult de noile descoperiri științifice și de tehnologii ultramoderne pentru vindecare, ne aplecăm prea puțin asupra modului cum societatea percepe, în straturile fine ale conștiinței sale colective sau la nivel individual, felul cum funcționăm, cât de deplini, cât de sănătoși suntem.

În analiza acestui subiect aș porni inițial de la ce înseamnă de fapt cuvântul *sănătate*. Specialiștii lumii medicale au încercat dintotdeauna să definească sănătatea. De la starea de *bine fizic, mintal și social până la condiția care îl face pe om creativ* paleta definițiilor este foarte largă. În esență este de remarcat că cel mai important aspect este modul cum oamenii se percep pe și înșiși și nu neapărat sănătatea obiectivată prin nivelurile normale ale parametrilor biologici.

Aceasta definește un alt aspect și anume dimensiunea *valorică* a sănătății. Conform DEX *valoare* reprezintă: *Însușire a unor lucruri, fapte, idei, fenomene de a corespunde necesităților sociale și idealurilor generate de acestea; importanță, însemnătate, preț, merit*. Prin urmare importanța, însemnătatea sau felul ideilor care stau la baza percepției sănătății dar mai ales cum au corespuns ele în diferite momente necesităților sociale este de fapt ceea ce vom analiza.

Ce valoare dau românii sănătății în prezent, în accepțiunea acestei definiții, este greu de evaluat în lipsa unei anchete sociologice riguroase. Putem însă deduce din felul cum s-au oglindit, în perspectivă istorică.

Semnificația valorică a sănătății a evoluat odată cu modul în care românii, ca de altfel și alte nații, și-au modificat în timp (și aici introduc planul istoric al analizei) percepția și asupra altor valori esențiale care le-au dirijat viața: credința, cultura populară, valorile sociale.

Ce este însă particular românilor, ce îi face și astăzi și dintotdeauna un *peisaj* particular între celelalte popoare europene, este de fapt generat de felul cum au îmbinat aceste valori de-a lungul istoriei. O istorie care coboară până în mileniul IX î.H (1) încă înainte de formarea poporului român.

Relatări despre *arta curativă* din vechime le putem regăsi în scrierile lui Homer și Platon care atestă de timpuriu obiceiuri mistice legate de vindecare ale sacerdoșilor geto-daci (1).

Ideea de bază despre *arta vindecării* ilustrată prin cuvintele zeului geto-dacilor Zalmoxis (2) este că *așa cum nu trebuie să încerci a vindeca ochii fără să vindeci capul și nici capul fără trup, la fel nu poți vindeca trupul fără suflet*.

În aceste credințe arhaice își au originea pleiada de vindecători înzestrați cu puteri magice primite de la divinitate (solomonari, zgrimițeși, moși, babe), care folosesc ca *instrumente* pentru vindecare incantația, descântecul, dansul ritual, ierburile sacre, puterea mistică a lunii și a soarelui.

Vindecătorii sunt înarmați împotriva bolilor date de *vrăjmași nevăzuți*. În panoplia populară a românilor există o serie de ființe demonice care sunt uneori *lucrări* ne-Dumnezeiești, altele se împletesc cu divinitatea. Vorbim aici de draci, de strigoi, de samca, de zburător, de zâne, de rusalii (1) etc.

În aceste credințe își are originea și medicina empirică populară românească. Atestări de artă curativă la români se regăsesc în culegerile și mărturiile etnografilor care au adunat informații în special din cultura transmisă oral (mai puțin prin texte scrise). Întâlnim în aceste mărturii povești despre babe care vindecă de deochi, de bube, de boala copiilor (epilepsie), boală câinească (hipotrofia ponderală), de zburător (isterie) prin legături (amestecuri de plante diferite soiuri), frecături (frecții sau masaj), oblojeli (spălături cu zeamă de buruienii), descântece.

Aceste proceduri de vindecare, încă practicate și astăzi, sunt privite cu rețineră în lumina medicinei moderne de astăzi. Medicii dar și pacienții le pot considera cel mult ca *remedii stranii*. Rămân doar întrebări care ne macină conștiința și anume cum au funcționat aceste remedii și cât de real au folosit ele cândva... Ar putea fi ceva care ne scapă dincolo de tot ceea ce știm azi și venerăm ca adevăr absolut?

Există întrebări, îndoieli, dar și reveniri...

Incursiuni actuale în metafizica adultului vindecării sunt tot mai mult îmbrățișate de o gamă nouă de vindecători, de altfel foarte căutați: bioenergoterapeuți, reflexoterapeuți, vindecători prin plante. Aceștia aduc terapii miraculoase (unele iarăși destul de greu de contestat în ceea ce privește rezultatele) în domeniul bolilor incurabile pentru care medicina clasică a depus armele.

Și idealul de frumusețe ascunde în el de fapt percepția asupra ceea ce este sănătos și valoros. Incluz aici planul *estetic* al sănătății. Interesante din acest punct de vedere sunt de semnalat contrastele dintre comunitățile rurale și cele urbane. Dacă idealul de frumusețe și sănătate la țară sunt femeile grase și frumoase, cu obraji rumeni la oraș lucrurile stau pe dos. Mă refer aici atât la suavele doamne de societate din secolul al XIX-lea pentru care paloarea, *boala*, sărurile reprezentau statut de noblețe și frumusețe, cât și la tinerele efilate de azi ale căror parametri somatici sunt doriți de creatorii de modă și etichetați ca standard de frumusețe. Percepția socială în acest sens definește ca *normală* o stare de anormalitate (în ambele situații) și prin urmare sănătatea ar avea dimensiune de *non valoare*.

Alte două aspecte mi se par interesante de semnalat, și revin pentru aceasta la planul etimologic. Dacă la majoritatea popoarelor de limbă latină inima (*cuore, corason, coeur*) este considerată și locul unde *sufletul* își are sălașul, românii sunt singurul popor latin care în mod explicit localizează *sufletul* la nivelul inimii păstrând originea latină a cuvântului *inimă* din latinescul *anima*, subliniind de fapt o particularitate recunoscută aceea de popor inimos, melancolic. Prin urmare localizarea unei suferințe specifice și anume aceea de *dor*, cuvânt unic și inductibil la români, care arată suferința din dragoste nu este decât o consecință firească a acestui fapt. În acest context putem vorbi și despre expresii asociate cu boala cum ar fi *a muri de inimă rea, a se sfârși la inimă* adică a se îmbolnăvi, a muri de durere, a fi copleșit de durere, *inimă albastră* – suflet trist, îndurerat.

Tot în planul lingvistic vom regăsi și o altă dimensiune a modului cum percep românii sănătatea și anume cea umoristică. Acest aspect îl regăsim oglindit în proverbe și zicători:

Un cerșetor sănătos este mai fericit decât un rege bolnav. Însă mai bine bogat și sănătos decât sărac și răpciugos sau Cui nu-i e dat să moară, îl vindecă și apa chioară. Chiar și metode mai neortodoxe de vindecare se regăsesc citate în literatura română. În poezia *Leac pentru drac* de George Coșbuc (4) autorul identifică cu savoare mentalități și cutume care ne definesc.

*Stă Cinica supărată
De trei zile stă culcată,
Nici nu doarme, nici se scoală,
Bat-o pustia de boală!
Iar bărbatul supărat
Stă pe laiță lângă pat...
Hotărât era, săracul,
Să se ducă chiar la dracul!...
Poticărașul Proțap,
Om cu multă lume-n cap,...
... îți dau îndată
Medicină minunată-
Du-te drahul meu acasă,
Pune te lângă boreasă (nevastă)
Și o strânge lângă tine,
Și când îți va cădea bine
Dă-i așa o lovitură,
Cât să-i joace dinții în gură!
Și-apoi să vezi fârtate,
Că-i pier junghiurile în spate
Și de-a mai dure-o splina
Repetează-i medicina,...*

Ca o sinteză a dimensiunii umoristice aș putea spune că românii nu sunt indiferenți la sănătate, ci apelează mai degrabă la remedii complexe... Subliniez și o nouă dimensiune a valorii sănătății aceea a omului modern, care dorește să aparțină grupului celor care apelează la medicații *sănătoase*, care dorește să fie *în formă* sau *fit*, un neologism care a pătruns în limbajul românesc. A pătruns odată cu dietele, sălile de forță și de aerobic, cu bicicletele din dormitor. Omul modern este acela care, uitând de maledicții și de demoni, crede doar în puterile proprii. El se trezește dimineața cu energie, își ia suplimentele nutritive, face jogging, fitness, lucrează și este eficient, este un utilizator al serviciilor medicale de *lux* al tehnologiilor moderne pentru sănătate *la maxim*. Aceste tehnologii moderne ne vor face să trăim mai mult și mai bine!?

Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte tărâm mult visat de strămoșii noștri și invocat ca loc al perfecțiunii, al lipsei bolii și a suferinței, va fi el oare atins de tehnologiile moderne, de manipularile genetice care vor face din noi niște oameni perfecți?

Unde ne aflăm noi acum, ca și viețuitori și acestui secol agitat e greu de spus. Cu siguranță oscilăm între cele două lumi cea a metafizicului și a credinței în vindecare și cea a gândirii dialectice a omului modern.

Adresez această incursiune celor care doresc să probeze și să cântărească experiența sociologică a fenomenului sănătate. Și dacă planurile pe care le-am

disecat nu au definit încă pe deplin felul cum își percep românii sănătatea nu înseamnă decât că demersul este în continuare deschis discuțiilor și speculațiilor.

BIBLIOGRAFIE

1. **Niculae C** – Leacuri și remedii magice din Carpați. Ed. Axis Mundi, 1994.
2. **Marian Sim F** – Sărbătorile la români. Editura Fundației Culturale Române.
3. **Eliade M** – De la Zalmoxis la Gengis-Khan. Paris 1970.
4. **Coșbuc G** – Poezii. Editura de Stat pentru Literatură și Artă.
5. **Mincă D, Marcu G** – Sănătate Publică și Management. Editura Universitară „Carol Davila”, București, 2005.